

pro sémantiku příliš silný: být nositelem nějakého jména je kontingentní věc, proto i reference takovéto deskripce je podmíněna empiricky; chápat tyto deskripce jako rigidní designátory může způsobit upadnutí v paradox analýzy.

V šesté kapitole (avšak i jinde v knize) se také Zouhar dopustil nesprávné formulace, podle níž zcela nestrukturovaný objekt, jakým je propozice (funkce z možných světů do pravdivostních hodnot), tj. pravdivostní podmínky, obsahuje jinou entitu, která je však prvkem zadání (konstrukce) této propozice (na s. 210 vsunuje „pojem, který vyčleňuje daného člověka“).

Závěrem. Navzdory některým uváděným připomínkám (které mám jako teoretik, který se dosti zabývá sémantikou singulárních termínů, a které vlastně svědčí o inspirativnosti Zouharovy knihy), mohu tuto knihu čtenářům jen doporučit – je zajímavá, podnětná, informačně bohatá a do teorie reference přináší originální myšlenky i koncepty. Způsobem zpracování je plně srovnatelná se zahraničními publikacemi na daná témata, a proto by bylo žádoucí ji přeložit, aby mohla způsobit na teoretické bádání i na mezinárodním poli.

Jiří Raclavský

Bertrand Russell: Filozofia logického atomizmu

Kalligram, Bratislava 2004, 164 s.

Slovenský preklad ďalšieho diela britského logika, filozofa, esejistu, sociálneho kritika Bertranda Arthura Williama Russella *Filozofia logického atomizmu* ponúka slovenskému čitateľovi kvalitný náhľad do jeho filozoficko-logickej náuky logického atomizmu. Ide o osem prednášok, ktoré boli prezentované na Gordon Square v Londýne roku 1918. Po prvýkrát boli publikované v časopise *The Monist* v rokoch 1918 a 1919 pod názvom *The Philosophy of Logical Atomism*. Ďalším vydaním bolo ich publikovanie v *Logic and Knowledge* (ed. R. C. Marsh, George Allen and Unwin, Londýn 1956), ktoré si prekladateľ Marián Zouhar vybral ako originálny text na preklad.

Fakt, že je text formulovaný formou prednášok, prispieva k jeho zrozumiteľnosti, a tým aj k jeho prístupnosti širšiemu okruhu čitateľov. Pedagogický spôsob výkladu problematik túto knihu zaraďuje k užitočným a kvalitným textovým pomôckam pre študentov filozofie. Preto pokladám výber práve tohto textu na preklad do slovenčiny za správny a hodnotný krok, za príspevok do stále sa dopĺňajúcej mozaiky diel z analytickej filozofie v slovenskom jazyku.

Koncepciu logického atomizmu rozvíja Russell spoločne so svojím talentovaným žiakom Ludwigom Wittgensteinom. I keď sa vo svojich úvahách istý čas navzájom ovplyvňujú, ich cesty sa počas prvej svetovej vojny rozchádzajú a každý z nich pracuje samostatne. Medzi ich názormi nachádzame výrazné rozdiely, preto by sme skôr mali hovoriť o dvoch, a nie iba o jednej koncepcii logického atomizmu. Russellova koncepcia – jeho teória sveta, jazyka

a epistemologické názory – je zrozumiteľne vyložená vo verejných prednáškach. Logickou analýzou faktov a propozícií dochádzame k ďalej neanalyzovateľným, základným logickým kameňom, ktoré sa nachádzajú ako vo svete, tak aj v jazyku. Jednotliviny (zmyslové údaje) a všeobecniny (vlastnosti a vzťahy) ako atómy sveta a ich jazykové koreláty – mená – ako atómy jazyka, ktoré priamo pomenávajú spomínané atómy sveta. Tak ako na základnej úrovni atómov nachádzame istú korešpondenciu – vzťah izomorfie medzi základnými kameňmi sveta a jazyka, nachádzame ju aj na úrovniach entít zložených z týchto atómov vo svete i v jazyku. U Russella však pristupuje tretí aspekt, aspekt subjektu, ktorý svet poznáva (t. j. aj teória poznania), a ktorý jazyk používa. V prednáškach nájdeme rozvinutie problematiky atomárnych, molekulárnych propozícií, propozícií s viac ako dvoma slovesami, a ich korelátov vo svete i ďalšie pridružené problematiky. Doslov knihy napísaný rukou prekladateľa obsahuje stručný situačný kontext oboch koncepcií logického atomizmu – Russellovej a Wittgensteinovej – i naznačenie teoretických dôsledkov, ku ktorým takto poňatá teória sveta a jazyka viedla. Doplňuje originálny text a ponúka čitateľovi všeobecnejší náhľad.

Z formálneho hľadiska by sa prekladu dalo vytknúť iba niekoľko drobných prehreškov proti slovenčine, ktoré ušli pozornosti redaktorov. Na strane 26 (prvý odstavec) sa nachádza výraz „nevyextrahujeme“. Ani netreba pripomínať, že slovenská predpona *vy-* je v danom výraze nadbytočná, pretože je v ňom už zastúpená prostredníctvom latinskej predpony *ex-*. Príkladom drobných štýlistických nedostatkov je výraz „žiadni“ (79, spodná časť strany). Zo štýlistického hľadiska uprednostňujú niektorí jazykoví redaktori výraz „nijakí“ pred výrazom „žiadni“, čo sa presadzuje v súčasných prekladoch v oblasti filozofie. V oblasti analytickej filozofie, kde jazyk zohráva dôležitú úlohu, nie je zanedbateľná ani formálna stránka jazykového vyjadrenia v slovenčine. Podľa môjho názoru je tento text napriek spomenutým drobným chybám po tejto stránke príkladom kvalitného prekladu.

Z obsahového hľadiska je preklad očividne dielom skúsených rúk. Problematické miesta, ktoré sú spôsobené „nekompatibilitou“ lexiky dvoch jazykov alebo ktoré vytvoril sám autor nejednotným používaním terminológie, sú v slovenskom preklade vyznačené a komentované prostredníctvom poznámky pod čiarou. Ide napríklad o termín „propozícia“ (anglicky „proposition“), ktorému u Russella zodpovedá slovenský termín „výrok“, inokedy však slovenský termín „význam výroku“, niekedy oba zároveň. Preto sa na základe úsudku prekladateľa v celom texte uchováva poslovenčený termín „propozícia“, čo zmiernuje problematickosť jeho použitia.

Drobný detail, ktorý však čitateľ ocení, je fakt, že vysvetľovacie poznámky sa nachádzajú na spodnej časti strany, a nie na konci každej prednášky, či dokonca knihy. Nie je to ojedinelý, ale ani samozrejмый spôsob uvádzania poznámok. Ako čitateľ oceňujem pohodlnejšie a menej vyrušujúce zoznamovanie sa s komentármi k textu.

Napokon pokladám za dôležité vyzdvihnúť fakt, že tento slovenský preklad sa nebojí presadzovať termíny prevzaté z cudzieho jazyka alebo termíny, ktoré sa obyčajne v danej teoretickej oblasti nepoužívajú a môžu v nej preto vyvolávať nepatričné konotácie. Hneď v úvode textu narazíme na výraz „viera“ i na vysvetlenie, prečo ho prekladateľ presadzuje ako slovenský ekvivalent anglického termínu „belief“. Slovo „viera“ v nás môže evokovať náboženské konotácie, Russell však rozvíja problematiku vier a propozícií s viac než jedným slovesom v osobitnej prednáške (štvrtá prednáška), kde je zrejmé, že slovenský výraz „viera“, prípadne jej slovesná forma „verit“, nepôsobí v danom kontexte rušivo a oblasť analytickej filozofie má plný nárok na narábanie s týmto slovom ako so svojím ustáleným termínom. Ďalším prípadom je výraz „deskripcie“, prípadne jeho iná gramatická forma. V preklade Russellovho článku od Dezidera Kamhala, ktorý vyšiel v *Organone F 2* (č. 2, 152 – 163), sú Russellove *descriptions* prekladané ako *opisy*. Podľa môjho názoru je použitie termínu „deskripcia“ (i keď v slovenčine cudzieho slova) ako ekvivalentu pre Russellovej neúplný symbol vhodnejšie ako rýdzo slovenské slovo „opis“. Slovo „deskripcia“ je dostatočne integrované v lexike slovenského jazyka a jeho použitie v oblasti logiky jednoznačne určuje, o aký druh výrazu ide, čo nie je podľa môjho názoru prípad slova „opis“.

Vydanie čerstvého slovenského prekladu Russellového textu *Filozofia logického atomizmu* pokladám za vítanú udalosť nielen z hľadiska toho, že nám ponúka jasne formulované a zrozumiteľne vysvetlené základné body Russellovej koncepcie logického atomizmu, ale i z hľadiska kvalitného prekladu, ktorý je sám zreteľne naklonený tomu, aby čitateľ textu porozumel.

Barbora Čakovská